

© Рібцун Ю. В. Використання творчих ігор у роботі вчителя-логопеда / Ю. В. Рібцун // Педагогіка здоров'я: зб. наук. пр. II Всеукр. наук.-практ. конф. / за заг. ред. акад. І. Ф. Прокопенка. – Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2012. – С. 414–419.

Рібцун Ю. В.

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ІГОР У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА

Творчі ігри є засобом осмислення різних сторін життя дорослих, умовним відтворенням оточуючого, а тому найскладніші з усіх видів корекційно-розвивальних (спеціальних) ігор, адже потребують тривалої та ретельної підготовки до їх проведення. Як зазначав О. В. Запорожець, на основі зовнішньої ігрової діяльності у дитини формується розумовий план, здатність створювати системи узагальнених, типових образів предметів і явищ та вміння здійснювати їх різноманітні перетворення, подібні тим, які дитина виконувала реально з матеріальними об'єктами [4, с. 72].

Організуючи творчі ігри, педагог логопедичної групи:

а) вчить застосовувати набуті знання у процесі ігор, відобразити в грі систему взаємовідносин між людьми у вигляді рольових і реальних відносин (за Д. Б. Ельконіним);

б) формує засоби емоційної виразності; виробляє вміння якомога точніше відтворювати образ героя, відобразити його специфічні, притаманні тільки йому одному, особливості, характер за допомогою рухів і мовлення, використовуючи набуті знання та практичний досвід;

в) спонукає до створення складних будівельних конструкцій для подальшого використання у сюжетно-рольовій грі;

г) зміцнює здатність планувати та реалізовувати задумане в грі;

г) актуалізує у дошкільників здатність сприймати, запам'ятовувати та відтворювати запропонований педагогом текст;

д) розвиває слухову увагу, вербальну пам'ять, розумові операції (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації), творчі здібності, поетичний слух,

ритміко-інтонаційну складову мовлення, зв'язне мовлення, емоційно-вольову сферу;

е) допомагає дитині обрати ту чи іншу роль, створювати певні образи шляхом використання виражальних засобів (інтонація, міміка, жести);

є) створює умови для поєднання в грі зображувальної, конструктивної, самостійної художньої та ін. видів діяльності;

ж) використовує ігри з елементами всіх видів праці;

з) добирає ігри, враховуючи вподобання та інтереси дітей, активізує та підтримує сором'язливих, непевнених у собі дошкільників;

і) виховує вміння виконувати правила гри, вміння брати участь у спільній ігровій діяльності, вирішувати колективні ігрові завдання, активно користуватися діалогічним і монологічним мовленням; товариськість, взаємодопомогу, організованість, відповідальність, наполегливість, витримку.

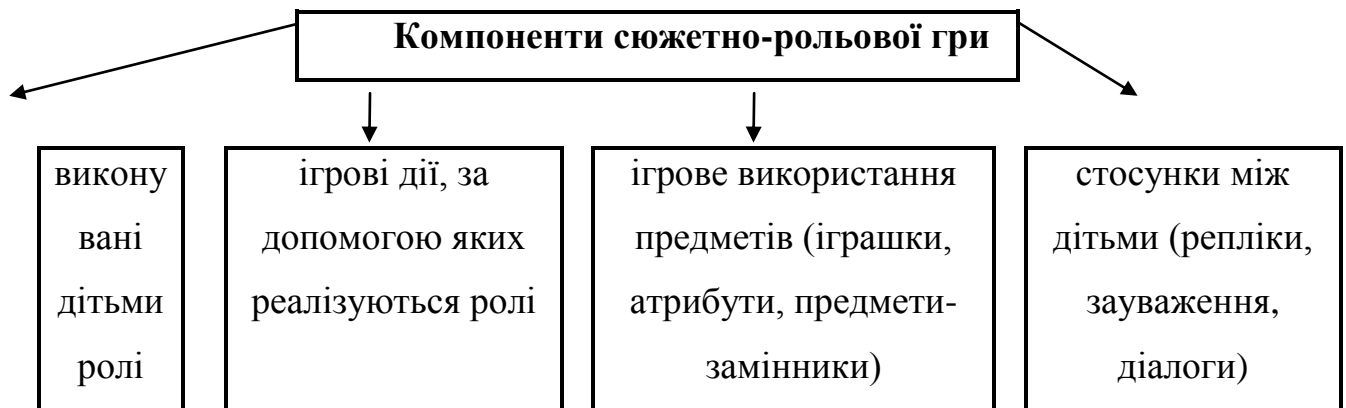
Режисерські ігри дозволяють дошкільнику стати так званим творцем тієї чи іншої ігрової ситуації, що сприяє розвитку ініціативи, фантазії, творчості. На відміну від інших видів творчих ігор, у режисерські ігри дитина грає самостійно. Вона довільно створює свій власний сюжет або перебудовує його відповідно до відомого їй літературного твору.

Дошкільник наділяє іграшки ролями, а сам ніби спостерігає за ними, їхніми діями, знаходячись поза розігруванню ситуацією. Режисерським іграм притаманна значна тематична різноманітність, адже дитина найчастіше використовує в грі саме тих персонажів і в тому часі та вимірі, які в даний момент актуальні для конкретного дошкільника у особистісному та / чи пізнавальному плані. Специфічною особливістю цієї гри є можливість повторювати, видозмінювати, багаторазово програвати одні й ті самі епізоди. Це надає дитині впевненості у власних силах, сприяє практичному розумінню різноваріантних способів вирішення проблемних ситуацій, пошуку найоптимальнішого, найгнучкішого варіанту.

Сюжетно-рольові ігри є передумовою значних змін у психофізичному розвитку дитини, адже головний їх зміст – моделювання – являє собою творче відтворення взаємовідносин дошкільників, що є могутнім засобом активізації мовленнєвої діяльності. Сюжетно-рольові ігри є також провідним засобом соціалізації дитини, у

ході чого в неї формуються як окремі психічні функції, так і особистість у цілому. Джерелом розвитку ігрової діяльності виступає суперечність між бажанням дошкільника діяти як дорослий і реальними можливостями реалізації цього бажання.

У логопедичній групі сюжетно-рольові ігри проводяться упродовж 15–30 хв.

Змістом сюжетно-рольової гри у логопедичній групі є: а) предметна діяльність; б) діяльність людей, їх поведінка, моральні оцінки та почуття стосовно їх вчинків; в) відносини між людьми, виражені у мовленні, переживаннях і діях дитини.

Під час таких ігор відбувається значне розширення знань дітей про навколишню дійсність (позаситуативно-пізнавальна форма спілкування з дорослим). Поступово їхня увага переміщується зі світу фізичних предметів і явищ на світ людей, а провідною формою стає позаситуативно-особистісне спілкування. Суспільний розподіл праці та взаємообмін результатами діяльності, позиція дорослого, відображені у сюжетно-рольовій грі, створюють основу для виникнення функції своєрідної заміни, яка надзвичайно важлива для подальшого розвитку мисленнєвої та мовленнєвої діяльності дитини.

Відомий дослідник ігрової діяльності Ельконін Д. Б. [1] виділяє чотири рівні розвитку сюжетно-рольової гри дошкільника, кожен із яких характеризується специфічним змістом, певним співвідношенням ігрових дій і ролей, своєрідною структурою ігрових дій.

<i>Рівень</i>	<i>Вік</i>	<i>Зміст гри</i>	<i>Ігрові ролі</i>	<i>Ігрові дії</i>
I	3-5 років	Дії з предметами, спрямовані на партнера (наприклад, підвезти на машині)	Вербально не позначаються та не визначають ігрових дій. Діти себе не називають	Не утворюють логічної послідовності, є одноманітними та складаються із стереотипних повторюваних операцій
II		Дії з предметами (наприклад, відремонтувати машину – просигналізувати – підвезти до магазину – допомогти покласти покупки в багажник – поставити машину в гараж)	Проявляються у реалізації відповідних ігрових дій. Діти називають свої ролі	Відповідають реальним, їх ланцюжок збільшується, а логіка визначається життєвою послідовністю
III	5-7 років	Виконання ігрової ролі (наприклад, вихователь звертається до дитини-шофера з проханням підвезти її до дитячого садочка)	Визначають правила поведінки гравця; розподілені до початку гри та являють собою ігрові дії, в яких відбивається характер відносин із іншими гравцями. Здійснюється звертання до партнерів відповідно до взятої на себе ролі	Порушення їх послідовності викликає протест („Ні, не так” або „Так не буває”)
IV		Виконання ігрових дій, пов'язаних зі ставленням до інших людей, ролі яких виконують гравці (престебніться, якщо сідаєте на переднє сидіння)	Взаємопов'язані та зберігаються впродовж усієї гри. Мовлення відповідає ролі та визначається нею	Відтворюють реальну логіку подій життєдіяльності людини. Порушення логіки виконання ігрових дій і правил відхиляється

Будівельні (конструктивно-будівельні) ігри дозволяють повніше відобразити життя людей, імітувати трудову діяльність дорослого, розкриваючи властивості різноманітних будівельних матеріалів, закономірності з'єднання окремих деталей і частин, гармонійне їх співвідношення. Будівельні ігри мають на меті зображення оточуючого світу, вироблення у дошкільників конструктивних вмінь, уміння влітку будувати з вологого піску, взимку – зі снігу, уміння відбирати потрібні деталі за особистісно-привабливими чи загальними сенсорними ознаками (величина, форма, колір) у відповідності до власного чи спільного задуму, користуючись при цьому

зразком педагога чи спираючись на власний попередній досвід. Діти отримують реальний результат у вигляді споруди чи цілого архітектурного комплексу. Ігри такого типу розвивають зв'язне мовлення дошкільників, їх вміння домовлятися про спільне будівництво, здатність використовувати зведені будівлі у сюжетно-рольовій грі.

Ігри-драматизації являють собою особливий вид діяльності, що має на меті розігрування у ролях літературного твору (найчастіше казки). Для дітей логопедичної групи вони є набагато складнішими, ніж попередні, адже дошкільникам потрібно не пригадати сюжет із власного життя або придумати його самим, а повністю і часто дослівно запам'ятати мовленнєвий матеріал і відтворити події, їх послідовність, вчинки героїв, репліки так, як це зазначено у тексті твору, тобто запам'ятати, за ким і після кого що говорити, з якою мімікою та інтонацією вимовляти ту чи іншу фразу, які рухи виконувати. Це дозволяє повністю зануритися у твір, краще зрозуміти його суть та художню цінність, розвиває вміння діяти злагоджено та доводити розпочату гру до логічного завершення. Виразне промовляння, інтонування, паузація, опора на художні твори, в яких чітко виражений характер діючих персонажів та їх емоційний стан, дозволяє дітям набувати власний досвід емоційно забарвленого реагування на ту чи іншу ситуацію, збагачуючи їх чуттєву сферу.

Інценівки як вид творчих ігор є більш доступними для сприймання та відтворення дітьми з вадами мовленнєвого розвитку. На відміну від ігор-драматизацій, інценівки будуються на основі знайомих дітям творів із нескладним сюжетом, переважно за змістом віршів або коротеньких дитячих п'єс.

Отже, завданнями творчих ігор у логопедичній групі є:

1. У фонетико-фонематичній ланці мовлення:

а) удосконалення імітаційної сторони мовлення з використанням інтонаційно-виразних засобів (сила, темп, ритм, паузація, логічний наголос);

б) закріплення навичок чіткого та фонетично правильного мовлення.

2. У лексико-граматичній ланці мовлення:

а) збагачення словникового запасу шляхом засвоєння контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників, прикметників і дієслів, вживання слів емоційно-експресивного забарвлення;

б) удосконалення вміння граматично правильно користуватися навичками словозміни та словотворення;

3. У зв'язному мовленні:

а) створення того чи іншого образу із залученням емоційно-вольової, рухової сфери, мовленнєвої діяльності;

б) вирішення проблемних ситуацій шляхом обміну думками, обговорення;

в) формування навичок діалогічного та монологічного мовлення.

Педагогу логопедичної групи варто пам'ятати:

1) в іграх дитина спілкується з ровесниками, з якими може домовитись тільки за допомогою мовлення;

2) гра залучає дошкільника до більш близького контакту та розмови і тим самим допомагає здійснити завдання мовленнєвого розвитку. Таким засобом вона є тільки тоді, коли педагог власним прикладом покращує мовлення дітей;

3) хоча значення гри для мовленнєвого розвитку дуже велике, необхідно розглядати гру тільки як один із засобів „мовленнєвого виховання” і ні в якому разі не вилучати її з системи інших засобів;

4) усі виховні заходи, у тому числі й ігри, будуть ефективними тільки тоді, коли виконуються основні передумови успішного розвитку мовлення дитини, а саме:

а) загальний розумовий і фізичний розвиток дитини;

б) багате за змістом життя, яке дає дітям велику кількість знань, вражень і переживань;

в) правильні приклади мовлення;

г) достатня кількість посібників та іграшок, що допомагають стимулювати дитяче мовлення;

г) тісна співпраця з батьками.

Беручи до уваги все вищезазначене, можна підсумувати, що гра у логопедичній групі, це:

- 1) особлива форма засвоєння навчально-виховного та корекційно-розвивального матеріалу;
- 2) спосіб корекції фонетико-фонематичної складової мовлення;
- 3) складова збагачення словникового запасу;
- 4) шлях до удосконалення граматичної складової мовлення;
- 5) засіб формування зв'язного мовлення;
- 6) соціально-педагогічна форма організації життя дитини;
- 7) формування ставлення дитячої особистості до оточуючого світу;
- 8) своєрідний вид діяльності дошкільника, що змінюється та розгортається як суб'єктивна дійсність, під час якої здійснюється психофізичний розвиток дитини.

Література

1. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М. : Владос, 1999. – 360 с.
2. Рібцун Ю. В. Ігрові прийоми з розвитку лексико-граматичної складової мовлення дітей з порушеннями мовлення / Юлія Рібцун // Початкова школа. – 2010. – № 12. – С. 52–56.
3. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / Юлія Валентинівна Рібцун. – К. : Освіта України, 2011. – 292 с.
4. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология / Г. А. Урунтаева. – М. : Изд. центр «Академия», 1997. – 336 с.
5. <http://www.logoped.in.ua/>